

הרעיון המבצעי התגלמות התחבולה?

המפקדים מבזבזים אנרגיה רבה על ניסוח הרעיון המבצעי, שאמור לגלם את התחבולה, גם אם הם לא הגו תחבולה כלשהי. חמור מכך: הניסוח היצירתי מחליף לעיתים את עצם תכנון התחבולה. הפתרון: להפוך את ניסוח הרעיון המבצעי לרשות

"הרעיון המבצעי" הפך בשנים האחרונות למושג מרכזי בהערכת המצב - מושג שמגלם בתוכו את התחבולה ומשמש מעין מצפן לדרך שבה יש להשיג את המשימה לאור המטרה. במילים אחרות: הוא החוליה המחברת בין המשימה (מה מבצעים) לבין השיטה (איך מבצעים). החדרת המושג ארכה כמה שנים ולוותה בהגדרה מקצועית מתאימה. המושג הלך ונטמע בתו"ל והפך לחלק מובנה מנוהל הקרב ומפקודת המבצע. במאמר הזה אני טוען שהשימוש במושג סטה מ"כוונת המחוקק" והפך לגולם שקם על יוצרו. הרעיון המבצעי הפך לדעתי מהגדרה של התגלמות התחבולה לתחרות הניסוח המרשים או לחלופין - לסיכום מתמטי של כמה כוח נביא לאן.

נתחיל מההגדרה המקצועית כפי שמופיעה בספרות התו"ל של צה"ל:

הרעיון המבצעי בלחימה הטקטית: הרעיון המבצעי של המפקד הוא תיאור מופשט המחבר בין מצב הכרעה לבין התנאים המבצעיים הדרושים להשגתו ומשמש מצפן לכלל הפעולות המבצעיות לשם השגת המשימה לאור המטרה. הרעיון המבצעי הוא התגלמות התחבולה, ולפיכך הרעיון המבצעי של המפקד יסביר את תחבולתו. מטרתו להגדיר מצב הכרעה ובכך לבצע משימה ולקדם בכך את השגת מטרת המבצע. מצב הכרעה מתואר על ידי מספר מינימלי של תנאים מבצעיים ושל הזיקות ביניהם, באופן שהשגתם תביא לביצוע המשימה המבצעית לאור המטרה.

הרעיון המבצעי מנוסח מהסוף אל ההתחלה, כלומר הגדרת מצב הכרעה במונחים טקטיים סופיים, הגדרת התנאים הנדרשים להשגתו ולבסוף הפעולות והמשימות הטקטיות היסודיות הנדרשות להשגת תנאים אלה. המשימות הטקטיות תבואנה לידי ביטוי בשיטה. (מתוך הרעיון המבצעי בלחימה הטקטית, מחלקת תו"ל מז"י, אפריל 2002).

להלן מקבץ של רעיונות מבצעיים שנלקחו כמות שהם ממלחמת לבנון השנייה ומאימוני חטיבות שהתבצעו לאחר אותה המלחמה במסגרת המרכז לאימונים טקטיים.

הרעיון המבצעי של אוגדה 91 למבצע "גשמי מרום":

אל"ם ארז וינר

לשעבר מפקד המרכז לאימונים
טקטיים

ישנן גם דוגמאות חיוביות לשימוש ברעיון המבצעי כדי להבהיר את התחבולה וכדי להעביר את כוונת המפקד, אך אלה, לפחות מהתרגילים שבהם נכחתי ומפקודות המבצע שבהן נתקלתי הן המיעוט.

ב"מחלקת הרובאים" נכתב על התכנון הצבאי: "התכנון הוא תהליך מחשבתי טהור המסתכם בתוכנית שעל פיה יבוצע המבצע. תכנון יעיל בא לודא שימוש נכון באמצעים הנתונים בידי המפקד כדי להשיג את המשימה שהוטלה עליו". ("מחלקת הרובאים", 1956, עמוד 135).

בהמשך, בפסקה העוסקת בפקודות, נכתב: "כל פקודה או תדריך נבחרים בכך אם כל הנוגעים בדבר יודעים בדיוק - לאחר מתן הפקודה או התדריך - מה בדעת מפקדם לבצע, כיצד בדעתו לעשות זאת, ומה המשימה המוטלת עליהם". ("מחלקת הרובאים", עמוד 144).

אף שאנחנו עוסקים כבר כעשור בניסיון להנחיל את הרעיון המבצעי במסגרת הערכת המצב ונוהל הקרב, לא באמת הצלחנו. נכון שבכל פקודה מופיע הסעיף ה"ל", אבל מה בנוגע לתוכן? לא בטוח שלכך התכוון המשורר. אנרגיה רבה מדי מושקעת בתהליך הניסוח ולא בעצם יצירת התחבולה ובהמשכה. והרי אם יש צורך להסביר ולפרש, הפקודה נכשלה במבחן פשוטה והתאמתה לקהל היעד.

מה נדרש לעשות? לדעתי יש להפוך את הסעיף לרשות לכל מפקד שאכן יש באמתחתו תחבולה שניתן להמשימה במלל פשוט ובהיר. לעומת זאת חשוב ונכון שיופיעו בכל פקודה התנאים המבצעיים המאפשרים את השגת המשימה.

לדעתי, שחרור המפקדים מהצורך לעסוק בניסוח לא רק שלא יפגע ביצירתיות, אלא להפך - ישחרר אותם לעסוק בהשגת המשימה ובתנאים המבצעיים שיש למלא כדי לעשות זאת.

עדיף שנסקיע את הזמן ואת המרץ בניסוח המשימות באופן בהיר ופשוט, כולל האילוצים וה"על מנת" - המטרה שלאורה אנו פועלים - ולא בניסוח רעיונות מבצעיים נמלצים. את אופן הביצוע נחזור לפרט בסעיף "שיטה כללית" כפי שהיה בעבר הלא רחוק.

בכל מקרה, רעיון מבצעי קיים לדעתי מרמת החטיבה ומעלה, ואילו ברמת הגדוד ניתן וצריך להסתפק בהגדרת התנאים המבצעיים להשגת המשימה.

האם הקריאה הזאת תביא לשינוי המתבקש? אני בספק, ולמרות זאת אני מבקש להעלות את הנושא לדין ואפילו לוויכוח, ואולי נלמד מעצם העיסוק בו.

הסתננות רחבת היקף בחתימה נמוכה ("ענן צרעות"), התנפלות, התייצבות מהירה על השטחים השולטים ויצירת מגע קטלני עם השטחים הבנויים ("נחילים") תוך יצירת הלם ומורא, הקפאת מרחב הפעולה ומעבר לשלטנות תוך פירוק מרחבי שיטתי של תשתיות אויב.

הרעיון המבצעי של חטיבה 7 למבצע "קורי פלדה 2":

יצירת תנאים להכנסת הצח"מים לחתימה תוך בידוד המרחב על ידי התייצבות הכוח על הרכסים השולטים ובידוד הכפר מדרום.

מתוך תרגיל "אראזי הצפון" של עוצבת האש: הרעיון המבצעי האוגדתי והרעיון המבצעי של חטיבת החי"ר שלה.

1. הרעיון המבצעי האוגדתי:

מצב הכרעה יושג על ידי התייצבות הצק"חים במרחב הגבעות וזאת על ידי ביצוע קרב התקפה לכיבוש ביחסי כוחות עדיפים בגזרה הצרה ותוך ניצול הקרקע.

2. הרעיון המבצעי החטיבתי:

מצב הכרעה יושג על ידי התייצבות צק"ג במרחב א' תוך התמקמות מהירה עם מינימום חיכוך במרחב ב' ומיצוי הכוח ביציאה להתקפה.

לא כל מפקד יכול להתנסח בבהירות הנדרשת, ולא ככל רמה ובכל מקרה יש באמת תחבולה הניתנת לפירוט ולהמחשה. התוצאה היא לעיתים אוסף של התנסחויות לא ברורות

הרעיון המבצעי של חטיבת חי"ר מילואים במסגרת תרגיל חטיבתי במא"ט:

ביטול ההזדדיות בין כוחות האויב, שיסועם למספר מאמצים ויצירת יתרון יחסי בכל מפגש.

מצב הכרעה: התייצבות בשטח שולט א' בסד"כ של פלוגת טנקים מוגברת והתייצבות על שטח שולט ב' בסד"כ של גדוד חי"ר מוקטן עד ש-5.

הרעיון המבצעי של חטיבת צנחני מילואים במסגרת תרגיל חטיבתי במא"ט:

התקפה משולבת בו זמנית לכיבוש השלוחות השולטות. במקביל ביצוע הונאה לריתוק האויב על בסיס ציר נ' ומאמץ אחר רכוב למרחב ק'.

מצב ההכרעה: התייצבות הסד"כ במתחם ס' ובנקודה מ' על ציר ד' עד ש-10.

זהו מקבץ דוגמאות מייצג ולא מדובר באוסף של חריגות. ניתן לדלות דוגמאות רבות אחרות שבהן באה לידי ביטוי אותה הבעיה: סעיף הרעיון המבצעי נראה כאילו כותביו לא החליטו מה הם רוצים שהוא יהיה: תחרות הניסוח המצטיין או סעיף שיטה כללי ב'.

יהיו מי שישאלו: מה אכפת לנו ומדוע לעסוק בסוגיה הזאת? ניתן את חופש הביטוי למפקדים לנסח כטוב בעיניהם - מי באופן מוצלח יותר ומי באופן מוצלח פחות.

אולם לדעתי, השארת המצב הקיים היא בבחינת כל המוסיף גורע.

העיקרון שעמד מאחורי הכללת הרעיון המבצעי הוא נכון: במקום להסתפק בסעיף שיטה יבשושי המגדיר את צורת הקרב ומחלק משימות לכוחות, הוא מעביר לקורא הפקודה את מהות התחבולה בתוכנית ואת המצפן שלאורו הוא נדרש לפעול להשגת המשימה.

אין לי כלום נגד הרעיון הזה. נהפוך הוא: יש בו היגיון רב ושכל ישר. הבעיה היא ביישום. לא כל מפקד יכול להתנסח בבהירות הנדרשת, ולא בכל רמה ובכל מקרה יש באמת תחבולה הניתנת לפירוט ולהמחשה. התוצאה היא לעיתים אוסף של התנסחויות לא ברורות דוגמת הרעיונות המבצעיים שהובאו לעיל.

מבחן הרלוונטיות, לטעמי, הוא פשוט מאוד: האם לאחר שקוראים את סעיף הרעיון המבצעי אכן ברורות לקורא כוונת המפקד ותחבולתו, או שמא נדרשים פירושים והסברים להבהרת כוונתו? "הדגמה מערכתית על ידי התנפלות נחילית סימולטנית"? מה זה אומר? מה אני, המפקד, עושה בעקבות קבלת הפקודה הזאת? "מצב הכרעה יושג על ידי התייצבות צק"ג במרחב א' תוך התמקמות מהירה עם מינימום חיכוך למרחב ב' ומיצוי הכוח ביציאה להתקפה". איפה מסתתרת כאן התחבולה, ומהו המצפן שאמור להנחות אותי?